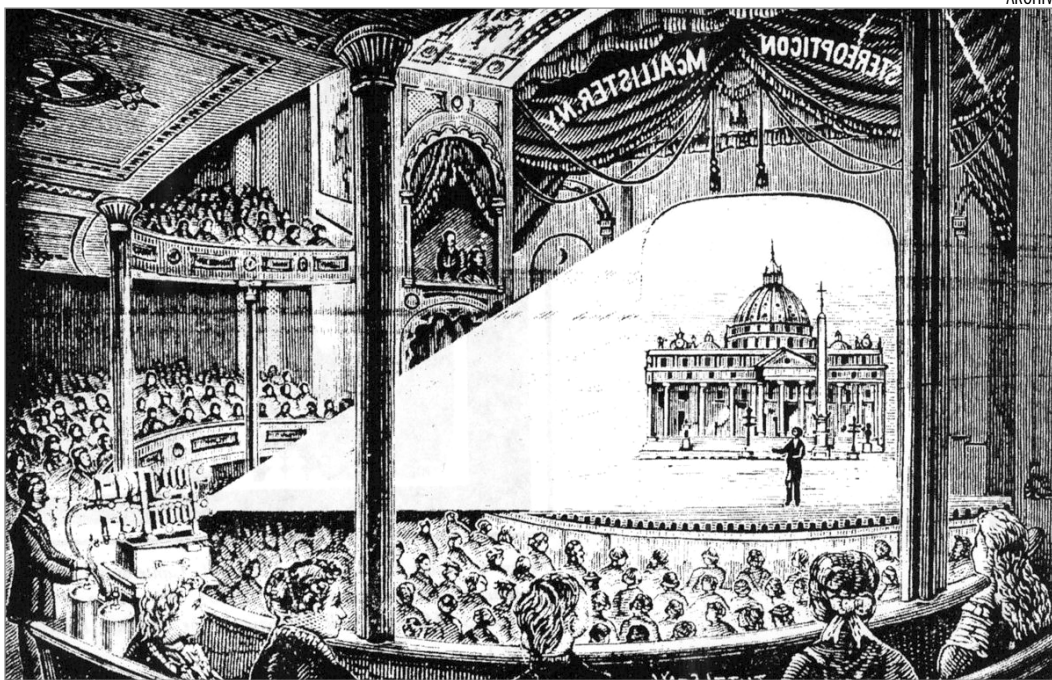

Hiába jósolták a mozi halálát: a vetítőtermek ma is világszerte vonzzák a nézőket

Mozgókép: dobozból a széles vászonra

Előbb a televíziót, aztán az internetet és a filmkalózkodást jósolták a mozi halálaként, a vetítőtermek azonban még mindig népszerűek. Végigjártuk a mozgóképszínház történetének legfontosabb állomásait keresve a választ arra, vajon jön-e fejlesztés, ami megbuktathatja a széles vásznas filmélményt.

A 20. század elejéig a moziknak színházias jellege volt

Ha a mozi történetét kutatjuk, nem hagyhatjuk figyelmen kívül az első fényképek elkészítésének időszakát, hiszen az első mozgóképek egymás utáni mozdulatokról készült fotók gyors levetítésével született meg. Bár a képrögzítés gyökerei a lyukkamera feltalálásának köszönhetően 997-ig, az arab világig nyúlnak vissza, a modern fényképezés alapját Joseph Nicéphore Niépce és Louis Daguerre találmánya teremtetette meg az 1800-as évek elején. Bár a Daguerre-ről elnevezett dagerrotípia technológiáját nagyrészt Nicéphore Niépce dolgozta ki, a feltaláló korai halála miatt és a vele kötött szerződésnek köszönhetően Daguerre nevét írták az első helyre, az elkészült képrögzítési eljárás is az ő nevét kapta. A korai fényképkészítés során egy letisztított, polírozott, ezüstözött és jódgőzzel kezelt lemezt helyeztek a lencséből és fadobozból álló kamerába, a dobozba egy résen át érkező fény pedig a lemezre égette a képet 15–30 perc alatt. 1840 után a képrögzítési technológia gyorsabb ütemben fejlődött, az első világháború idejére a Kodak már zsebre vágható kamerákat gyártott közhasználatra.

Csodadob

A következő jelentős ugrást a stroboszkópnak köszönhetjük, amelyet egy úgynevezett csodadob megnevezésére használtak az 1800-as évek közepén. A dob oldalán körben, egymástól egyenlő távolságra eső nyílásokat vágtak, belülről papírsíkokat helyeztek, amelyeken egymást követő mozdulatok rajzai szerepeltek. A dob megforgatásakor úgy tűnt, mintha a nyílásokon keresztül megfigyelt figurák életre keltek volna. A mozgóképszínház egyik legfontosabb állomásához 1872-ben érkezett el, amikor

a kor egyik legelismertebb fényképésze, Eadweard Muybridge mozgás illúzióját keltő fotósorozatot készített egy vágótárolóról. A fényképész egy pálya mellett tizenkét fényképezőgépet állított fel, amelyeknek az exponáló gombjait a pályán kifeszített vékony drótok indították el. Ahogy a ló vágatás közben elhaladt előttük, elszakította a zsinórokat. A képkockákat aztán gyors egymásutánban vetítették ki, amelyek köszönhetően a nézőnek úgy tűnt, mintha vágótárolót látna.

122 éves a mozgóképszínház

Az 1890-es évek elején Thomas Alva Edison és asszisztense, William Kennedy Dickson megalkották a kinetográfot. Ez az Edison által kitalált, a filmkoc-ka szélén alkalmazott lyuksor-nak köszönhetően lehetővé tette

a szalag egyenletes továbbítását felvétel és vetítés közben film-szerű élményt nyújtva így az emberi szem előtt összemosódott képekkel. Edison és Dickson ezt az eszközt fejlesztette tovább kinetoszkóppá, azaz egyfajta filmlejátszó dobozzá, amely a kamerával felvett képeket a felvétellel azonos sebességgel játszotta le. A szekrényyszerű eszköz tetején található lyukba egy ember nézhetett bele, a szerkezet pénzbedobás után egy 10–15 méteres filmszalagot játszott le. Az Edison-cég egyperces látványosságai előbb Amerikát hódították meg rövid idő alatt, majd bejárták egész Európát, Budapesttel együtt.

A mozi szülőatyjaiként is számon tartott Lumiére fivérek fotó cikkgyáros édesapjuk javaslatára átalakították Edison találmányát olyan eszközzé, amellyel vászonra tudtak kiveti-

teni felvételeket nagyobb számú közönségnek. A kinematográf már képes volt nemcsak mozgóképek vetítésére, de rögzítésére is. Itt érkeztünk el a mozi megszületésének konkrét pillanatához: fizető közönségnek először 1895 decemberében vetítették egyik saját filmjüket a Lumiére testvérek Párizsban. Ezek a filmek még néhány perces, fekete-fehér, néma alkotások voltak, később külön felvették a hangot és a mozgóképpel egyszerre indították el. A színházak előtt a kávéházak adtak helyet a vetítéseknek. Az első színes filmet 1917-ben Amerikában mutatták be. A Warner Brothersnek köszönhetően pedig 1927-re meghonosodott a hangosfilm, miután olyan kamerákkal kezdtek dolgozni a készítőik, amelyek ugyanarra a szalagra hangot és képet is tudtak rögzíteni. A magyar zsidó származású George Cukor A nők című 1939-es filmje volt az első olyan amerikai hangos játékfilm, amelyben több színésre forgatott és színesen vetített jelenetet láthattak a nézők, ugyanebben az évben pedig bemutatták a teljesen színesre forgatott és színesen vetített alkotást, az Elfújta a szél című klasszikust. 1940 után már térhatású hangtechnikát, azaz sztereó hangot kezdtek használni a mozik.

Miért épp pattogatott kukorica?

A pattogatott kukoricára sokan úgy tekintenek, mintha a mozi-val együtt született volna. Pedig nem mindig volt az európai vetítőtermek természetes velejárója: az első világháború előtt az emberek még peracet majszoltak filmezés előtt vagy után. A Smithsonian magazinportál összeállításából kiderült: a Dél-Amerikából származó, olcsón és könnyedén kipattogatható kukorica az 1800-as évek közepén vált az amerikai fesztiválok közkedvelt csemegéjévé, de hamar elterjedt Európában is, főleg miután feltalálták a hordozható kukoricapattogtató gépet. A 20. század elején a mozik berendezkedése és törvényei még nagyon hasonlítottak a színházakhoz, ahol még nem volt illendő filmnézés köz-

FORRÁS: HUFFPOST.COM

A háromdimenziós filmek aranykorukat élik: a drágább jegyek ellenére is vonzzák az érdeklődőket

ben rácsálni. A hangosfilmek elterjedése után azonban az árusok megjelentek a mozik bejárata előtt kukoricás standjokkal, később pedig már az előcsarnokokba is befészkeltek magukat, amíg az intézmény működtetője saját standokat vásárolt, hogy kiegészítse a jegyek bevételeit. Miután pedig a második világháborúban a cukor ára az egeket súrolta, az olcsó sós kukoricának már nem akadt vetélytársa, bár mára az édességek és burgonyaszirmok is újra visszakérültek a „kakas” mellé.

Még sokat kell várnunk arra, hogy egy film a szobánk közepén hologramszerű figurákkal játszódjon.

A mozi örök?

A széles vásznas filmélmény évtizedekig vonzotta a közönséget. A televízió 50-es évekbeli megjelenésével és elterjedésével csökkent a mozgóképszínház népszerűsége. A huszadik század vége felé egyre inkább körvonalazódtak a televízió saját műfajai – naprakész tájékoztató, illetve szórakoztató műsorok, a csatornák saját készítésű sorozatai –, ezért elkülönültek az alacsonyabb költségvetésű tévéfilmek és a nagyobb anyagi alapot igénylő, széles vászonra tervezett mozi filmek: így újra megjelent a vetítőtermek. A 21. században a világháló elterjedésének köszönhetően azonban egyre többen töltönek le illegálisan filmeket, hiszen így a mozijegyet megspórolva ingyen juthatnak hozzá audiovizuális alkotásokhoz. Sokan megígérték, hogy a filmkalózkodás teszi tönkre a mozikat, s bár tény, hogy ugyanarra a filmre már nem ül be többször a néző, viszont a bemutatás után hetekig, sokszor hónapokig is várni kell, amíg az alkotás a torrentoldalakon is megjelenik. A letöltés inkább az ismétlés szerepét tölti be, a film megismerésének és az első élménynek a helyszínéi ugyanis többnyire a vetítőtermek maradtak. A háromdimenziós mozi filmek pedig jelenleg épp aranykorukat élik: a nem túl barátságos jegyárak mellett is érdeklődők százezreit vonzzák.

Felmerül ugyanakkor a kérdés, hogy a 2010-es években egyre nagyobb fejlettségi szintre lépett virtuális valóság szemüvegek meg tudják-e buktatni a mozikat. A VR-készülékek egyelőre elérhetetlen árban mozognak az átlagkeresetű ember számára egy mozijegyhez viszonyítva, az élmény azonban teljesen más: egy ilyen eszköz használatával szinte körülöttünk zajló eseményként észlelhetjük a film történetét. Bár a közeljövőben valószínűleg hódítani fognak ezek a készülékek, az árakat tekintve előbb a mozik fognak lecsapni rájuk, arra pedig még sokat kell várnunk, hogy egy film a szobánk közepén hologramszerű figurákkal játszódjon.